

HÂBİS b. SA'D

(حابس بن سعد)

Hâbis b. Sa'd b. Münzir
el-Cermî et-Tâî
(ö. 37/657)Siffin Savaşı'nda
Muâviye'nin yanında yer alan
kumandanlardan biri.

Adı Hâbis b. Rebîa olarak da kaydedilmekle birlikte İbn Hibbân, Hâbis b. Sa'd ile Hâbis b. Rebîa'nın ayrı kişiler olduğunu belirtir (*eş-Sîkât*, III, 94-95). Dimâşklılar'ın Yemânî nisbesiyle andığı Hâbis'in sahâbî mi, yoksa muhadramûn* dan mı olduğu konusunda ihtilâf vardır. İbn Sa'd ve Ebû Zür'a onu Dimâşk'a yerleşen sahâbîler arasında saymaktadırlar. Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*'de sahâbîleri zikretmemekle birlikte eserine Hâbis'i almış ve sahâbî olduğu konusundaki görüşün zayıflığını belirtmiş de (I, 428) *el-Kâşif* (I, 135) ve *Tecridü esmâ'i's-şahâbe* (I, 94) adlı kitaplarında onun sahâbî olduğunu söylemiştir. İbn Hacer, Hâbis'i *el-İşâbe*'ye almakla beraber (I, 272), *Takrîbü't-Tehzîb*'de onun muhadramûndan olduğunu kaydetmiş (I, 137), *Tehzîbü't-Tehzîb*'de de sahâbî olmadığı yönündeki kanaatini belirtmiştir (II, 127).

Hz. Ebû Bekir devrinde Medine'ye gelen Hâbis b. Sa'd, yine onun hilâfeti zamanında Dimâşk'a gitti. Rivayete göre, Hz. Ömer Hâbis'i Humus kadılığına tayin etmek isteyince ona kadı olduğu zaman nasıl hüküm vereceğini sormuş, Hâbis ic-tihad edeceğini ve maiyetindekilerle istişarede bulunacağını söylemiş, Hz. Ömer de kendisini bu göreve tayin etmiştir. Ancak Hâbis Hz. Ömer'in yanından ayrıldıktan az sonra bir rüyasını anlatmak üzere geri dönmüş, rüyasında güneşin meleklerden meydana gelen büyük bir toplulukla birlikte doğudan, ayın da büyük bir yıldız topluluğuyla birlikte batıdan geldiğini söylemiştir. Hz. Ömer'in, kendisinin hangi grubun yanında yer aldığını sorması üzerine ay ile beraber olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer, "Sen silinip yok olanla berabersin" diyerek onu tayin etmekten vazgeçmiştir. Hâbis b. Sa'd, Siffin Savaşı'nda Muâviye tarafında yer alarak Tay kabilesinin sancaktarlığını yapmış ve bu savaşa hayatını kaybetmiştir (Rebîülevvel 37 / Eylül 657).

Hâbis b. Sa'd, Hz. Fâtıma ve Ebû Bekir'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de Ebû't-Tufeyl, Cübeyr b. Nüfeyr ve baş-

kaları rivayette bulunmuştur. Dârekutnî'nin meçhul* ve metrûk* dediği Hâbis'in bir rivayeti Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bulunmaktadır (IV, 105, 109).

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 51; *Müsned*, IV, 105, 109; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, VII, 431-432; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 108; Dineverî, *el-Ahbârü't-tvâl*, s. 171; İbn A'sem el-Küfî, *el-Fütüh*, Beyrut 1406/1986, II, 397; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 292; İbn Hibbân, *eş-Sîkât*, III, 94-95; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-şahâbe*, TSMK, Ahmed III, nr. 499, I, vr. 194*; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 403; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, I, 359-360; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 375-376; a.m.f., *el-Kâmil*, III, 325; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 428; a.m.f., *el-Kâşif* (Lecne), I, 135; a.m.f., *Tecridü esmâ'i's-şahâbe*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 94; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 261; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 272; a.m.f., *Takrîbü't-Tehzîb*, I, 137; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 127; Vefâ Fehmî es-Sindyûnî, *Sifru Tay ve ahbâruhâ fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm*, Riyad 1403/1983, II, 560-561; Fahreddin Atar, *İslâm Adliye Teşkilâtı*, Ankara, ts. (Diyaret İşleri Başkanlığı Yayınları), s. 69-70, 110, 149.

SAFFET KÖSE

HABLULLAH

(حبل الله)

Genellikle**Kur'an-ı Kerim'i ifade ettiği kabul edilen bir Kur'an tabiri.**

Sözlükte "ip, bağ; sebep, vasıta; damar" gibi mânalara gelen *habl* kelimesi mecazi olarak "ahid, zimmet, eman" anlamlarında da kullanılmaktadır (*Lisânü'l-'Arab*, "hbl" md., *Tâcü'l-'arûs*, "hbl" md.).

Habl Kur'an-ı Kerim'de ikisi çoğul (hibâl) olmak üzere yedi yerde geçmektedir. Bunlardan üçü "ip" (Tâhâ 20/66; eş-Şuarâ 26/44; Tebbet 111/5), ikisi "ahid ve zimmet" (Âl-i İmrân 3/112), biri de "damar" (Kâf 50/16) mânasında kullanılmıştır (İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-a'yûn*, s. 242). Âl-i İmrân sûresinin 103. âyetinde geçen "hablullah" ise bütün müfessirlerce mecazi bir ifade kabul edilmiş ve şöyle yorumlanmıştır: Bundan maksat Allah'ın kitabıdır. Kur'an, tıpkı derin bir çukura düşmüş insana tutunup kurtulması için yukarıdan sarkıtılan ip gibi semadan arza uzatılmış bir hidayet nurudur. Başka bir açıklamaya göre ise Kur'an, insanın tehlikeli bir yolda yürürken düşmemek için tutunup güvenlik içinde ilerlemesini sağlayan bir emniyet bağıdır. Ona sarılan tehlikeden ve helâk olmaktan kurtulur, selâmete ulaşır (Zemahşerî, I, 450; Fahreddin er-Râzî, VIII,

162-163; Âlûsî, IV, 18-19; Elmalılı, II, 1153-1154).

Hablullah tabirinin Kur'an'ı ifade ettiğini belirten hadisler de mevcuttur. Nitekim Hz. Peygamber, Allah'ın kitabının semadan arza uzatılan bir ip olduğunu, ona sarılan kişinin hidayete ereceğini, onu terkedenin ise sapıklığa düşeceğini, onda akla durgunluk veren tükenmez hârikalar bulunduğunu ifade etmiştir (*Müsned*, II, 3, 14, 17; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 37; Ebû Dâvûd, "Fezâ'ilü'l-Kur'an", I; Tirmizî, "Menâkıb", 32.). Hz. Ali, İbn Mes'ûd, İbn Abbas gibi sahâbîlerin görüşleri de bu yöndedir (meselâ bk. Tirmizî, "Şevâbü'l-Kur'an", 14). Öte yandan bu tabir, Kur'an'ı da kapsayacak şekilde Allah'ın kulları için olan ahid ve güvencesi, Allah'ın dini, kulları için lutfettiği kurtuluş vasıtaları ve ihlâs olarak daha kapsamlı şekilde de tefsir edilmiştir. Ayrıca Âl-i İmrân sûresinin 103. âyetinde, "Hablullahı sarılın" buyruğunun ardından "Bölünüp parçalanmayın" emrinin yer aldığı dikkate alınarak bu tabirle cemaat, ümmet birliğinin veya bu birliği sağlayan bağların kastedilmiş olabileceği de ileri sürülmüştür (İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, I, 432-433; Fahreddin er-Râzî, VIII, 162-163; Kurtubî, IV, 158-159; Mevdûdî, I, 248).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hbl" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "hbl" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "hbl" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "hbl" md.; *Müsned*, II, 3, 14, 17; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 37; Ebû Dâvûd, "Fezâ'ilü'l-Kur'an", I; Tirmizî, "Şevâbü'l-Kur'an", 14; "Menâkıb", 32; Yahyâ b. Sellâm, *et-Taşârif* (nşr. Hind Şelebî), Tunus 1979, s. 314; Taberî, *Cemâ'u'l-beyân* (Bulak), IV, 21; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), I, 450; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-a'yûn*, s. 242-243; a.m.f., *Zâdü'l-mesîr*, I, 432-433; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, VIII, 162-163; Kurtubî, *el-Câmi'*, IV, 158-159; İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'an*, Kahire, ts., II, 83; Süyûtî, *el-İtkân* (Beyrut), I, 163; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, I, 641; IV, 18-19; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 1153-1154; Mevdudî, *Tefhîmü'l-Kur'an* (trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr.), İstanbul 1986, I, 248.

M. ZEKİ DUMAN

HABSİYYE

(حبيسية)

**İran edebiyatında
hapishane hayatını konu alan
eserlerin ortak adı.**

Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Makâle* adlı eserinde (yazılışı 551/1156) Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân'ın (ö. 515/1121) hapisinde bulunduğu sırada yazdığı şiirlere *habsiyye* (ço-